

Janez Cvirn

CELJSKI NEMCI IN JUGOSLOVANSKO VPRAŠANJE PRED PRVO VOJNO

»Es ist also klar: Weder Kultur, noch Industrie, noch wirtschaftliche Kraft im allgemeinen, noch Zahl oder Stärke berechtigen die Slowenen zu irgend einer Bedeutung. Einzig die um so *unerbittlicher aufgetauchte südslawische Frage, einzig der zum ersten Schlage ausholende südliche Panslawismus hat aus den Slowenen eine kleine Macht gemacht* ... Die *südslawische Frage hat sich gemeldet. Für das Deutschtum ist sie in erster Linie eine slowenische Frage*«. ¹ S temi besedami je glavni ideolog štajercijanskega gibanja Karl Linhart ² leta 1910 izrazil gledanje spodnještajerskega nemštva na jugoslovansko vprašanje, ki je po aneksiji Bosne in Hercegovine, zlasti pa po balkanskih vojnah, vse bolj postajalo središčno vprašanje političnega življenja v monarhiji. Vedno glasnejše zahteve po preureditvi monarhije in formiranju posebne upravno politične enote, ki naj bi zajela tudi slovenske dežele, so med avstrijskim nemštvom naleteli na silovit odpor, saj so bile v popolnem nasprotju z vladajočo politiko prodora proti jugovzhodu in gradnje mostu na Jadran. Ne le velikonemci in nemški nacionalci, ki so poskušali s silo premakniti nemško jezikovno mejo vse do Jadrana, tudi nemški krščanski socialci, proklamirani zagovorniki trialističnih reformnih zamisli, so odločno nasprotovali kakršnikoli državni tvorbi v mejah monarhije, ki bi obsegala tudi Slovence. »Če že pride do trializma«, je 16. junija 1909 v državnem zboru z velikim poudarkom izjavil govornik krščanskih socialcev Miklas, »potem to na noben način ne sme biti mišljeno tako ... da bi bile k trialistični velikohrvatski državi prištete tudi Kranjska, Primorska, južna Štajerska itd. Nasledek tega bi bil, da bi se resničnim nosilcem državne misli, ki na njih sloni moč cesarstva, to so alpske in sudetske dežele, zaprla pot k morju«.³

Nemško nasprotovanje trialističnim konceptom slovenske politike ⁴ ni izhajalo le iz strahu pred izgubo dohoda na Jadran, temveč tudi iz ogroženosti nemškega posestnega stanja v slovenskih deželah, ki bi mu ustanovitev jugoslovanske države zadala dokončen udarec. Zaradi tega je poleg volilne reforme 1907 prav jugoslovansko vprašanje bistveno vplivalo na politično orientacijo spodnještajerskega nemštva, ki se je v najrazličnejših reformnih kombinacijah počutilo direktno ogroženo. Še več. Nemštvo iz alpskih dežel, zlasti iz Spodnje Štajerske in Koroške, je bilo pri opozarjanju na »jugoslovanski panslavizem« najbolj glasno in tako bistveno pripomoglo k promociji jugoslovanskega vprašanja kot problema, ki je spričo svojega splošno državnega značaja za *Nemce in državo* večjega pomena kot dosega češko-nemške nagodbe. Zahteve Jugoslovanzov po ustanovitvi samostojne državne tvorbe, ki bi obsegala tudi slovenske dežele, ne ogrožajo le dualizma in nemškega gospodarstva na Jadranu, temveč so neposredno uperjene zoper nemško posestno stanje na Slovenskem. To pa pomeni, da za spodnještajersko nemštvo jugoslovansko vprašanje eksistira predvsem kot slovensko vprašanje (glavna ovira protidualistični jugoslovanski politiki, ki zapira Nemcem dohod na Jadran, so nemški jezikovni otoki v slovenskih deželah). Nemci ga lahko rešijo v svojo korist le s sočasnim in složnim delovanjem na dveh frontah: z vztrajanjem na ohranitvi obstoječe državne oblike

¹ Karl Linhart: *Der Abwehrkrieg des unterländischen Deutschtums*, Ptuj 1910, str. 8.

² O Linhartu glej: SBL I, Ljubljana 1925-1932, str. 672.

³ Janko Pleterski: *Trializem pri Slovencih in jugoslovansko zedinjenje*, v: *Študije o slovenski zgodovini in narodnem vprašanju*, Maribor 1981, str. 216.

⁴ Prav tam.

(sporazuma med Nemci in Madžari) in z odločnim bojem zoper slovenske rušilne, protidržavne in protinemške težnje.

V kontekstu nemškega gledanja na jugoslovansko vprašanje so še posebej zanimiva stališča celjskega nemštva, ki se je spričo vidnega napredka Slovencev v mestu v desetletju pred prvo svetovno vojno počutilo vse bolj ogroženo, v reakcijah na resnične in namišljene nevarnosti pa postajalo iz leta v leto bolj radikalno. V celjski Deutsche Wacht, ki sicer že od osemdesetih let prejšnjega stoletja ob različnih priložnostih opozarja na jugoslovansko in panslovansko komponento v slovenski politiki, se začenjajo pogosteje pojavljati članki, ki se s tega ali onega zornega kota dotikajo ideje o (jugo)slovanski vzajemnosti, že leta 1903. Vendar je očitno, da je poročanje o dogodkih v Makedoniji, o ukrepih represivnega sistema v banski Hrvatski in o spremembah na srbskem prestolu izrazito deskriptivno. V večini člankov, ki se dotikajo balkanskih razmer, namreč zaman iščemo globljih analiz jugoslovanske razsežnosti dogodkov. Umor Aleksandra Obrenovića obsojajo predvsem iz moralnih vidikov, medtem ko jih jugoslovanska usmerjenost Petra Karađorđevića, o kateri na veliko piše slovensko časopisje, sploh ne vznemirja. Negativna reakcija na solidarnostno gibanje Slovencev zoper zatiralske ukrepe bana Khuen-Hedervarya izvira predvsem iz dejstva, da organizira protestno zborovanje tudi celjski slovenski tabor. Ob zborovanju na Lanovžu 2. 6. 1903 Deutsche Wacht sicer ugotavlja, da se je v glavah sklicateljev tega shoda zopet pojavilo staro »ilirsko mišljenje« o skupnem nastopu jugoslovanskih narodov zoper Nemce in Italijane, vendar jo bolj kot ogorčenje nad protinemško izjavo, ki so jo na predlog dr. Vekoslava Kukovca sprejeli pod krinko solidarnosti s Hrvati, razveseljuje dejstvo, da se je zborovanja udeležilo le kakšnih 800 ljudi (in ne 6000, kot navaja slovensko časopisje); v tem vidi dokaz, da so »prvaki« na Spodnjem Štajerskem dokončno opravili.⁵

Bistveno večjega interesa za jugoslovansko vprašanje ne zasledimo niti v člankih, ki poročajo o hrvatsko-srbski koaliciji 1905 in o carinski vojni s Srbijo, čeprav se od časa do časa v listu pojavijo tudi komentarji, ki so uglašeni na opozarjanje pred slovansko nevarnostjo in na nevzdržnost slovanskih zahtev po federalistični preureditvi monarhije. Po mnenju Karla Prölla, katerega članke Deutsche Wacht redno objavlja, bi bila slovanska federalistična Avstrija z dodatkom balkanskih dežel (ein slavisch-föderalistisches Oesterreich mit Balkanländer-Zusatz) velikanski krater slovanskih rušilnih teženj zoper nemške državne in kulturne interese, zato so razmišljanja o »pravičnejši ureditvi monarhije« naperjena proti Nemcem, ki v Avstriji že tako in tako nazadujejo.⁶ Pri tem je zanimivo, da je v takšnih in podobnih člankih vseskozi prisotna ideja o misiji Avstrije na vzhodu (Avstrija kot nosilka kulture na Balkan) in tudi zahteva po takšni zunanji politiki, ki bo monarhiji zagotovila odločujoč vpliv na dogajanje na Balkanu.

Deutsche Wacht se začinja intenzivneje in bolj analitično ukvarjati z jugoslovanskim vprašanjem šele leta 1908 in sicer sprva v obliki reakcij na vedno močnejše neoslovansko gibanje, kasneje pa v sklopu vprašanj ureditve statusa Bosne in Hercegovine po aneksiji. Po Hribarjevem romanju v Rusijo in pred neoslovansko konferenco v Pragi opozarja list zlasti na odkrite panslavistične težnje slovenskih politikov vseh barv (tudi JSDS), ki so uperjene zoper državo in Nemce. Pri tem že na samem začetku stoji na stališču, da je jugoslovansko vprašanje (težnje Jugoslovanov po ustanovitvi lastne države na jugu) za Nemce enako ali še bolj pomembno kot dosega češko-nemške nagodbe, okoli katere se že desetletja vrti celotna nemška politika v Avstriji. Od takšne ali drugačne rešitve jugoslovanskega vprašanja je namreč odvisna usoda dvojne monarhije in avstrijskih Nemcev, zato ga nemška politika ne sme več zanemarjati.⁷ Po

⁵ Deutsche Wacht, 4. 6. 1903.

⁶ Deutsche Wacht, 23. 4. 1905.

⁷ Deutsche Wacht, 16. 5. 1908; 13. 6. 1908; 27. 6. 1908.

mnenju Deutsche Wacht ima tudi neoslavizem en sam namen: širjenje panslovanske propagande med slovenskimi narodi v Avstro-Ogrski (zlasti med Jugoslovani) in sicer z obilno podporo Rusije, ki ima svoje interese na Balkanu.⁸ Zato si list po neoslovanski konferenci v Pragi prizadeva zlasti dokazati agresiven in protinemški značaj neoslovanskega gibanja, ki ga za razliko od starega »političnega panslavizma« ne gre obravnavati le kot sanjarjenje. Realno nevarnost za Nemce vidi zlasti v ideji ustanovitve slovanske banke, ki je direktno naperjena zoper gospodarske pozicije nemštva v Avstriji,⁹ v peterburškem programu pa je po njegovem mnenju treba iskati izhodišče neke nove politike Slovanov v Avstriji, iz katere bi morali Nemci končno potegniti pravilne zaključke.¹⁰

V večini člankov, ki se dotikajo neoslavizma in »jugoslovanskega panslavizma« kot njegove posledice, Deutsche Wacht ostro napada veleizdajalsko politiko slovenskih liberalcev in je zlasti naperjena zoper ljubljanskega župana Ivana Hribarja. V njegovi aktivni podpori neoslovanskemu gibanju vidi namreč glavni vzrok za povečano jugoslovansko propagando na Slovenskem in za zaostrovanje nacionalnega boja na Spodnjem Štajerskem. Lep primer takšnega gledanja je tudi resolucija celjskega občinskega odbora z dne 2. 10. 1908, ki v ljubljanskih in celjskih septembrskih dogodkih¹¹ ne vidi ničesar drugega kot posledico načrtne in dobro pripravljene politike v službi velikojugoslovanske iredente:

»Der Gemeinderat der deutschen Stadt Cilli gibt seiner Entrüstung darüber Ausdruck, dass die deutschen Bewohner der Stadt Laibach dem verbrecherischen Treiben des slovenischen Pöbels schutz- und rechtlos preisgegeben sind, und bedauert es auf das tiefste, dass die Staatsgewalt durch ihre Schwäche diesem verbrecherischen Treiben Vorschub geleistet hat. Der Gemeinderat der Stadt Cilli verwahrt sich auf das entschiedenste gegen die Abhaltung panslavistischer Hetzfeste in den deutschen Städten. Dadurch wird die deutsche Bevölkerung, welche über die traurigen Vorfälle in Laibach und über die Fortdauer des rechtlosen Zustand hochgradiger Erbitterung versetzt, die sich naturgemäß in leidenschaftlicher Abwehr Luft gemacht hat. Es muss aber nachdrücklich darauf verwiesen werden, dass die Volksbewegung, welche die Austilgung des Laibacher Deutschtums bezweckt, von den Machthabern des slovenischen Volkes von langer Hand planmässig vorbereitet ist und ohne Zusammenhang mit irgend welchem untersteirischen Ereignisse nur im Dienste der grossüdslawischen Bestrebungen steht. Die hohe Regierung wird aufgefordert, den Deutschen der Stadt Laibach volle Gleichberechtigung angedeihen zu lassen und ihnen die Sicherheit des Eigentums und den ungeschmälerten Genuss ihrer nationalen Rechte zu gewährleisten.«¹²

Deutsche Wacht sprejema aneksijo Bosne in Hercegovine kot nekaj samo po sebi umevnega, presoja pa jo z vidika t. i. kuferashev. Res je, pravi list, da so Srbi, Hrvati in Muslimani vsak na svoj način sprejeli aneksijo, vendar so povsem napačna mnenja tistih, ki pravijo, da bi morali odločilni krogi v državi glede aneksije poprej vprašati tamkajšnje prebivalstvo. V Bosni in Hercegovini namreč živi še en pomemben faktor, to so kuferasi, strokovnjaki, ki so po letu 1878 prišli v deželo in prinesli s seboj kulturo in civilizacijo. In glede na to, da so kuferasi, ki so v glavnem Nemci, pozdravili aneksijo, tudi po mnenju Deutsche Wacht ni razloga, da bi Nemci v monarhiji gledali drugače.¹³

Seveda pa se list v dneh, ko se na severu in jugu države sliši »vseslovanska bojna pesem Hej Slovani« ogorčeno sprašuje, kdaj se bodo končno predramili Nemci v monarhiji in v nemškem rajhu. Na Spodnjem Štajerskem in na Sudetskem vlada stanje, ki spominja na divji zahod, le nekaj ur od jezikovnih meja

⁸ Deutsche Wacht, 27. 6. 1908.

⁹ Deutsche Wacht, 15. 7. 1908.

¹⁰ Deutsche Wacht, 5. 9. 1908.

¹¹ O celjskih septembrskih dogodkih glej: Deutsche Wacht, 23. 9. 1908.

¹² Zgodovinski arhiv Celje (ZAC), Mestna občina Celje 1848–1918, fasc. 124, št. 11224; Deutsche Wacht, 3. 10. 1908. V osnutku resolucije občinskega odbora je namesto »im Dienste der grossüdslawischen Bestrebungen steht« zapisano: »im Dienste der südslawischen Irredenta steht«.

¹³ Deutsche Wacht, 10. 10. 1908.

(zlasti na Dunaju) pa se Nemci obnašajo tako, kot da se ni nič zgodilo.¹⁴ Zato se odtlej *Deutsche Wacht* na vse pretege trudi dokazati, kako so vodilni slovenski politiki, zlasti slovenski liberalci z Ivanom Hribarjem na čelu, v tesni zvezi z Beogradom in Cetinjem, z analizo člankov v Slovenskem Narodu in drugih časopisih, ki grede celo tako daleč, da gledajo v srbskih težnjah po delu Bosne in Hercegovine upravičeno zahtevo, pa dokazuje veleizdajalsko in protidržavno usmerjenost celotne slovenske politike.¹⁵ Na »veleizdajalsko« komponento slovenske jugoslovanske politike opozarja tudi celjski poslanec Richard Marckhl, ki med proračunsko debato decembra 1908 poudarja, da je bilo romanje v Rusijo izvedeno, da bi onemogočilo politiko trojne zveze, v Hribarjevem pozivu, naj ruski kmetje obiščejo Slovenijo, pa vidi očiten znak veleizdaje. Po Marckhlovem mnenju se je po Hribarjevem obisku Rusije v slovenskih deželah bistveno povečala panslavistična propaganda, ki je direktno naperjena zoper Nemce, kar se še posebej kaže na gospodarskem področju v obliki slovenskega bojkota.¹⁶

Z zahtevami po trialistični preureditvi monarhije, ki postajajo po aneksiji Bosne in Hercegovine vse bolj aktualne,¹⁷ se *Deutsche Wacht* sprva skoraj ne ukvarja, odločno pa zavrne resolucijo kranjskega deželnega zbora, ki aneksijo pozdravlja v trdni nadeji, »da je s tem izvršen prvi korak k združenju vseh južnih Slovanov naše monarhije v državnopravno samostojen organizem pod žezlom habsburške dinastije«. ¹⁸ Res je, pravi list, da je aneksija Bosne in Hercegovine monarhijo pahnila v smer trializma, vendar je tudi na dlani, da lahko Hrvati svoj državnopravni program uresničijo le s pomočjo avstrijskih Nemcev. Na nemško pomoč pa morejo računati le v primeru, če se bodo v svojih zahtevah omejili na združitev z Bosno in Hercegovino in Dalmacijo, medtem ko bo vsaka razširitev tega programa proti severu naletela na odločno nasprotovanje Nemcev.¹⁹

Ob avstroogrsko-turškem sporazumu glede odškodnine za anektirano področje *Deutsche Wacht* ugotavlja, da se je mednarodna situacija bistveno izboljšala in da je ves svet zadovoljen, le posamezni razdiralni elementi v Angliji, Rusiji in v Srbiji še vedno nočejo priznati aneksije.²⁰ Med veliko politično krizo v februarju in marcu 1909, ko grozi vojna s Srbijo, pa v številnih člankih od vlade zahteva, naj nasproti Srbiji vodi politiko moči (nobenih pogajanj ali mednarodnih konferenc), saj lahko monarhija le na ta način obdrži svoje pozicije na Balkanu in v Evropi.²¹ Zato tudi ostro napade resolucijo občinskega odbora občine Kokarje z dne 1. 3. 1909, ki od zunanjega ministra zahteva, da se Avstro-Ogrska v nobenem primeru ne spusti v vojno s Srbijo.²² Celjski poslanec dr. Richard Marckhl pa na seji državnega zbora 17. 3. 1909 še z večjo gorečnostjo zavrača izvajanja Ivana Hribarja, ki svari vlado pred vojno s Srbijo, sam pa v Ljubljani vodi odkrito panslavistično in protidržavno politiko, ki je neposredno naperjena proti Nemcem.²³

Konec marca 1909 začneja *Deutsche Wacht* objavljati obsežen podlistek z naslovom: *Die Radikalen Slovenen und Serbien*,²⁴ ki poskuša s citati iz Slovenskega Naroda dokazati v politiki slovenskih liberalcev globoko zakoreninjene panslavistične in veleizdajalske namene. Anonimni avtor spisa (*Austriacus*), ki sredi aprila 1909 izda svoj umotvor tudi v samostojni brošuri z naslo-

¹⁴ *Deutsche Wacht*, 14. 10. 1908.

¹⁵ *Deutsche Wacht*, 31. 10. 1908.

¹⁶ *Deutsche Wacht*, 12. 12. 1908.

¹⁷ Na splošno o tem: Janko Pleterski n. d.: *Lojze Ude: Slovenci in jugoslovanska ideja v letih 1903–1914*, v: *Jugoslovanski narodi pred prvi svetski rat*, Beograd 1967. Ponatis v knjigi istega avtorja, *Slovenci in jugoslovanska skupnost*, Maribor 1972.

¹⁸ *Deutsche Wacht*, 23. 1. 1909.

¹⁹ *Deutsche Wacht*, 17. 2. 1909.

²⁰ *Deutsche Wacht*, 16. 1. 1909.

²¹ Npr. *Deutsche Wacht*, 20. 3. 1909.

²² *Deutsche Wacht*, 6. 3. 1909.

²³ *Deutsche Wacht*, 24. 3. 1909.

²⁴ *Deutsche Wacht*, 27. 3. 1909; 31. 3. 1909; 3. 4. 1909.

vom: Von Laibach nach Belgrad,²⁵ že v uvodu ugotavlja, da je bolj ali manj odkrita panslovanska in prosrbska usmerjenost slovenske radikalne (liberalne) stranke najboljše razvidna iz pisanja Slovenskega Naroda, lista, ki ima že od nekdanj določen državi sovražni naboj. Med okupacijo Bosne in Hercegovine se je zavzemal za Bosance, desetletja in desetletja se je navduševal nad Rusijo (ne glede na carski despotizem in nezdrave socialne razmere) in jo podpiral tudi med vojno z Japonsko, po vojni pa je pričel s propagiranjem jugoslovanske ideje. Že sredi leta 1905 je Slovenski Narod začel objavljati originalna poročila iz Srbije (balkanska pisma), v katerih je Milan Plut na moč hvalil novi srbski režim in poskušal pri bralcih vzbuditi simpatije za Srbijo in Karađorđeviče. V času carinske vojne s Srbijo je list v številnih člankih izjavljal, da so simpatije vseh Slovencev in ostalih slovanskih narodov monarhije na strani Srbije, in izražal upanje, da bo Srbija iz tega boja prišla kot zmagovalec. Istočasno je list podrobno poročal o dejavnosti kluba Slovenski jug (o njem je bilo govora tudi na zagrebškem veleizdajalskem procesu), in celo predlagal, naj se v Ljubljani odpre srbski konzulat, v Beogradu pa urad ljubljanske trgovske zbornice. Po mnenju pisca so se sadovi jugoslovanske propagande pokazali že leta 1906 v obliki agitacije za t. i. gospodarsko emancipacijo Slovencev (na ljubljanskem vseslovenskem trgovskem shodu 20. 10. 1906 je Majaron navrgel parolo: Svoji k svojim), gospodarski bojkot pa se je povečal zlasti po ljubljanskih septembrskih dogodkih 1908. Pri tem je zanimivo, da tudi oblasti niso poskušale preprečiti agitacije za bojkot nemških trgovcev in obrtnikov ter denarnih zavodov. Spogledovanje slovenskih liberalcev s Srbijo se je z nezmanjšano močjo nadaljevalo tudi po aneksiji Bosne in Hercegovine, ko se je Slovenski Narod povsem postavil na srbsko stran. V postaneksijem obdobju pa je začela propagirati jugoslovansko idejo tudi slovenska klerikalna stranka, ki sicer ni tako radikalna kot so Hribarjevi pristaši. Medtem ko se slovenski radikali (liberalci) zavzemajo za velikojugoslovansko državo s Srbijo na čelu, je klerikalna stranka zagovornica povezovanja jugoslovanskih dežel v monarhiji pod katoliško-hrvatskim vodstvom. Na žalost pa se, pravi pisec, tudi iz izjav dr. Kreka zrcali slovenska trauma, naj bodo v bodoče trialistično upravno telo združene tudi »slovenske dežele«. Seveda pa na takšno »rešitev« jugoslovanskega vprašanja Nemci ne morejo pristati.

Vedno glasnejša jugoslovanska propaganda in trialistični reformni načrti večajo strah celjskega nemštva in Deutsche Wacht 1. 9. 1909 resignirano ugotavlja, da so poleg Čehov glavni nosilci panslavizma v Avstriji prav Slovenci. Poleg Prage, kjer že desetletja sistematično slavizirajo prastaro nemško posest, je v zadnjih letih postala središče panslovanskih teženj tudi Ljubljana. Čehi želijo sedaj osvojiti še Dunaj (»največje slovansko mesto«) in iz njega narediti most med Prago in Ljubljano. Pri tem je najbolj žalostno, da si pred slovansko nevarnostjo tudi nekateri nemški politiki zatiskajo oči in celo izjavljajo, da so panslavistični cilji v Avstriji neuresničljivi. Takšno gledanje pa je po mnenju lista zmotno, saj nikakor ne gre le za fantaziranje peščice nezadovoljnejšev, temveč za široko in dobro organizirano gibanje, ki se mu Nemci lahko uprejo le s složno in odločno politiko.²⁶

Popolno zavračanje slovenskih in jugoslovanskih zahtev se zrcali tudi iz resolucije celjskega občinskega odbora z dne 17. 12. 1909, ki vidi v slovanski obstrukciji v državnem zboru in v zahtevah po jugoslovanskem ministru rojaku vnovičen poskus odločilnega udarca nemštvu na jugu države:

»Der Gemeinderat der Stadt Cilli verurteilt auf das schärfste die von den slavischen Parteien eingeleitete Obstruktion gegen die geordnete Tätigkeit des Abgeord-

²⁵ Deutsche Wacht, 17. 4. 1909; Narodni dnevnik, 9. 4. 1909: »Von Laibach nah Belgrad«! se imenuje brošurica, katera vsebuje znane denuncijantske članke tukajšnje »vahtarice« in ki jo izda tukajšnja nemška tiskarna v 15 tisoč številkan. Napisal jo je »austriacus«. Brošurica zlasti blati ljubljanskega »župana Hribarja« in »Slovenski Narod«...

²⁶ Deutsche Wacht, 1. 9. 1909.

netenhausen. In der Erwägung dass durch diese Obstruktion nicht nur die konstitutionelle Freiheit gefährdet wird, sondern Forderungen erzwungen werden sollen, die den Bestand des Staates erschüttern und die Rechte des deutschen Volkes bedrohen und in der Erwägung, dass insbesondere durch die Forderung der Südslawen nach Ernennung eines südslawischen Landsmannministers ein wichtiger Schlag gegen das Deutschland in den südlichen Ländern geführt werden soll, richtet der Gemeinderat der Stadt Cilli an die deutschen Abgeordneten die Aufforderung, den Postulaten der Slawischen Union ein entschiedenes Nein entgegenzusetzen, und im Kampfe um die Arbeitsfähigkeit des Parlamentes auszuharren, insbesondere ist dies auch behufs endlicher Regelung der Handels- und Verkehrsbeziehungen mit dem Auslande erforderlich, die eine nur allzuberechtigte Förderung der heimischen Industrie, wie des Handels und Gewerbes bildet.«²⁷

Opozarjanje na jugoslovansko nevarnost in zahteve po odločni in enotni nemški politiki dajejo tudi v letu 1910 ton pisanju celjske Deutsche Wacht. Če bi bil trialističen program le trauma dr. Kreka, piše list, potem Nemci ne bi imeli za kaj jadikovati. Vendar so na žalost tudi med Nemci špekulanti (klerikalci, z dr. Gessmannom na čelu in krščanski-socialci), ki podpirajo zahteve po rešitvi jugoslovanskega vprašanja, vključno z zahtevo po jugoslovanskem ministru rojaku, s tem pa razbijajo nemško enotnost.²⁸ Deutsche Wacht se zdi nerazumljivo, kako nekateri nemški politiki še vedno ne uvidijo, da trialistični koncept slovenskega tabora ne pomeni le nevarnosti za izgubo dohoda do Trsta in Jadrana, temveč tudi realno nevarnost za izgubo nemškega posestnega stanja na Štajerskem, Koroškem, Kranjskem in Primorskem.²⁹ Prvi korak k uresničitvi trializma pa list vidi tudi v slovenskih zahtevah po delitvi štajerskega deželnega šolskega sveta³⁰ in presoja slovensko obstrukcijo v štajerskem deželnem zboru z vidika »nevarnih vseslovanskih naklepov«³¹

Po zatišju v letu 1911 se leta 1912 v Deutsche Wacht znova pojavi več člankov, ki opozarjajo na naraščajočo jugoslovansko nevarnost, v komentarjih aktualne jugoslovanske politike pa list razvije tudi nekatere nove poglede na jugoslovanske zahteve. Deutsche Wacht 2. 3. 1912 komentira izvajanje poslanca Rybača v Wiener Wochenschrift, ki izhaja iz stališča, da je hrvaško-srbska koalicija na Hrvaškem še vedno enotna in da lahko ogrska vlada zatre jugoslovansko gibanje le z represijo. Vendar se s tem jugoslovansko vprašanje ne bo rešilo, zato Avstrija ne bi smela stati ob strani, saj je konsolidacija razmer na jugu države tudi v njenem interesu. Deutsche Wacht meni, da je Rybačevo razmišljanje, naj bi se Nemci povezali z Jugoslovani zoper Madžare, popolnoma napačno. Stvar je namreč treba postaviti drugače. Ogrska nima apetitov do Trsta in avstrijskega Primorja, enako kot tudi Nemci nimajo teženj po germanizaciji področij od Koroške do Jadrana (sic!). Zahtevajo le tisto, kar jim pripada: da jim ostane odprta pot do Jadrana. Ravno nasprotno pa so zahteve jugoslovanskega gibanja, ki je tako direktno naperjeno zoper Nemce in Madžare. Zato bi bilo za Nemce enako samomoru, če bi podprli Slovane proti Madžarom. Po mnenju Deutsche Wacht jugoslovansko gibanje, ki želi ustvariti državo na področju vse do štajerskih Alp, nikakor ni interna zadeva Ogrske, temveč je v prvi vrsti eksistenčno vprašanje Avstrije. Zaradi tega je potrebno v izhodišče razmišljanj postaviti interesno skupnost Nemcev in Madžarov, ki morajo pri tem vprašanju nujno sodelovati.³² Takšno gledanje, ki je predvsem posledica povezovanja slovenskih klerikalcev s hrvaškimi pravaši, se v Deutsche Wacht v naslednjih mesecih še večkrat pojavi, izrazi pa ga tudi celjski poslanec dr. Richard Marckhl v svojem dolgem govoru pred delegacijama 11. 10. 1912 proti trializmu.³³

²⁷ Deutsche Wacht, 18. 12. 1909.

²⁸ Deutsche Wacht, 19. 2. 1910.

²⁹ Prav tam.

³⁰ Npr. Deutsche Wacht, 22. 1. 1910; 26. 1. 1910; 5. 2. 1910; 6. 4. 1910; 9. 4. 1910.

³¹ Deutsche Wacht, 23. 2. 1910; Narodni dnevnik, 17. 2. 1910.

³² Deutsche Wacht, 2. 3. 1912.

³³ Deutsche Wacht, 18. 10. 1912.

Ob izbruhu prve balkanske vojne Deutsche Wacht ostro napade avstrijsko social-demokratsko stranko in njeno parolo Balkan balkanskim narodom ter zahteve po nevmešavanju v vojno. List meni, da je razglas socialdemokracije panslavističen in direktno naperjen proti interesom Avstrije na Balkanu. Seveda je Avstriji več ali manj vseeno, če Srbija osvoji nekaj ubogih vasi na jugu. Vendar po mnenju lista obstaja realna nevarnost zasedbe Sandžaka, ki lahko pripelje do srbsko-črnogorske obkolitve Avstrije. S tem pa bi se na široko odprla vrata ruskemu vplivu na Balkanu.³⁴

Se z večjo ostrino Deutsche Wacht napade resolucijo, sprejeto na shodu predstavnikov Vseslovenske ljudske stranke in Hrvatske stranke prava v Ljubljani 20. 10. 1912, saj meni, da le-ta kaže na globoko zakoreninjeno panslavistično gibanje med Jugoslovani v monarhiji. List opozarja, da je nekdanja romantika mladoliberalnih sanjačev že postala oficialen program vseh, tudi najbolj konservativnih strank in da se v notranjepolitičnem oziru panslavizem kaže v obliki trializma. Trialistični koncept po mnenju Deutsche Wacht pomeni le etapo k združitvi celotnega slovanskega sveta od Neve do Zlatega roga in od Triglava do Bajkalskega jezera. Če bo šlo v tej smeri, »dann werden die Slawen, die heute den »kranken Mann« am Marmarameere aufteilen, sich mit aller Seelenruhe an den »kranken Mann« an der Donau heranmachen«. Seveda pa po mnenju Deutsche Wacht ne gre računati na ustanovitev neke vseslovsanske tvorbe, saj je v samem panslovsanskem gibanju preveč notranjih nasprotij, med severne in južne Slovane pa je zabit močan klin, ki se ga ne da na lahek način uničiti. Tega se zavedajo tudi najbolj vročekrvni slovanski politiki, zato lahko ugotovimo, da spada politični panslavizem v sfero utopij. S trializmom pa je stvar drugačna. Trializem je iz teoretičnih izhodišč kmalu prešel v področje prakse in zahteva po trialistični preureditvi monarhije ni nič drugega kot popolen, politično-praktičen jugoslovanski panslavizem. Da je trializem resnično jugoslovanski panslavizem, je pokazalo tudi zborovanje v Ljubljani, kjer so se pogovarjali o državni združitvi vseh Jugoslovanov, o novi državni tvorbi, ki bi obsegala tudi del Koroške in Štajerske. Zato Deutsche Wacht na koncu meni, da je ljubljansko zborovanje očitno veleizdajalsko, ne glede na stare melodije o pritiskanju Slovanov v monarhiji, in ostro kritizira vlado, ki je takšno zborovanje sploh dopustila.³⁵

Od tega časa se članki s podobno vsebino kar vrstijo, Deutsche Wacht pa še posebej natančno spremlja pisanje slovenskega časopisja in izkoristi vsako priložnost, da lahko prikaže protidržavno razpoloženje Slovencev. V komentarju Šušteršičevega govora v delegacijah v začetku novembra 1912, ki je od Avstro-Ogrske zahteval priznanje srbskih zahtev po albanskem morju in ustanovitev jugoslovanske državne tvorbe, ki naj deluje kot protiutež velikosrbske države, Deutsche Wacht pravi, da Jugoslovani vodijo nenačelno in hinavsko politiko, ki zase terja samostojno državo, medtem ko interese drugih narodov, zlasti Albancev, prepušča na milost in nemilost Srbom.³⁶ List se čudi, kako je lahko Šušteršič kot eksponent katolicizma zagovornik ekspanzionistične politike Srbije, obenem pa je mnenja, da pozablja na nasprotja med katoličani in pravoslavci, ki se vidno krepijo.³⁷ Ob vsem tem Deutsche Wacht ugotavlja, da dogodki zadnjih let pred Avstrijo vse bolj postavljajo vprašanje, ali bo končno nastopila kot veslesila, saj je odnos Srbije do monarhije že prekoračil meje tolerance. Zaradi arogantne izjave srbskega ministrskega predsednika, da se je Srbija o položaju luk pripravljena pogovarjati šele po končani vojni, in napada na hišo avstrijskega konzula Prohaske, bi monarhija morala reagirati. Seveda pa po mnenju

³⁴ Deutsche Wacht, 19. 10. 1912.

³⁵ Na splošno o tem: Janko Pieterski: Zveza Vseslovenske ljudske stranke in Hrvatske stranke prava v letu 1911–1913, v: Studije o slovenski zgodovini in narodnem vprašanju, Maribor 1981. Deutsche Wacht, 26. 10. 1912.

³⁶ Deutsche Wacht, 13. 11. 1912.

³⁷ Deutsche Wacht, 16. 11. 1912.

Deutsche Wacht leži nevarnost v tem, da se avstrijski Jugoslovani solidarizirajo s Srbijo. Deželni zbor v Sarajevu se je javno izrekel za Srbijo, iz istega razloga sta bila razpuščena občinska odbora v Splitu in Šibeniku. Tudi na Reki in v Zagrebu je prišlo do prosrbskih demonstracij, enak pa je sklep ljubljanskega občinskega odbora o finančni podpori srbskemu Rdečemu križu. Evidentno je, da so avstrijski Jugoslovani sovražno razpoloženi do lastne države in v primeru vojne s Srbijo tiste enote, v katerih so Jugoslovani, gotovo ne bi hotele nastopati proti »bratom Srbom«. Zato, pravi Deutsche Wacht, stoji na strani domovine, ki so jo Jugoslovani definitivno zapustili, le še nemški narod, ki pa nima nobenih koristi od svoje platonske zvestobe.³⁸

Dne 23. 11. 1912 objavi Deutsche Wacht daljši članek poslanca Franza Perka z naslovom *Adria und Deutschland*, ki vidi edino orožje proti jugoslovanskim konceptom v politiki sile in v načrtnejši gradnji nemškega mostu do Jadrana. Perko v uvodu ugotavlja, da »srbski kraljevski morilci« s podporo avstrijskih Jugoslovancev že dolgo časa sanjajo o Veliki Srbiji in o prodoru na Jadran, pri čemer ne dajejo nobenih pravic Albancem, za katere Nemcem ne more biti vseeno. Nato analizira svetovno imperialistično politiko in pravi, da je nemški rajh v zadnjih štiridesetih letih v tekmovanju z Angleži v boju za kolonije in svetovni trg resnično bistveno napredoval, vendar bi ga izguba Jadrana ponovno potisnila za nekaj korakov nazaj. Tej nevarnosti se morata Nemčija in Avstro-Ogrska odločno upreti, zato Nemci nikoli ne smejo privoliti v imperialistično preureditev monarhije, t. j. v ustanovitev jugoslovanske države, v okviru katere bi bile tudi jadranske luke. Varovanje nemških interesov samo s silo pa seveda ni dovolj. Njej ob strani mora teči kolonizacija ob južni železnici. Trst bo namreč postal slovanski, če Nemci ne bodo premaknili jezikovne meje vse do Jadrana. To velikansko nalogo pa lahko realizira le skupna nemška politika in sicer tako, da se Nemci iz Ogrske, Rusije in Galicije preselijo na južno in vzhodno jezikovno mejo v srednji Evropi. Po Perkovem mnenju so to že stari in znani cilji Nemcev, ki se bodo lahko realizirali le v svetovni vojni, do katere bo gotovo moralo priti že v bližnji prihodnosti. V njej se bo odločalo o gospostvu v Evropi in tudi na Jadranu. Zato se po njegovem mnenju Nemci morajo oborožiti ne le z orožjem, temveč tudi moralno in kulturno-politično, da ne bodo ponovno preseñeni.³⁹

Med zaostrovanjem srbsko-avstroogrškega konflikta ob koncu leta 1912 in v začetku 1913 posveča Deutsche Wacht ponovno največ pozornosti opozarjanju na protinemško in protimadžarsko usmerjenost jugoslovanskega gibanja in je prepričana, da se preko Srbije vmešava v notranje zadeve monarhije tudi Rusija.⁴⁰ Na eni strani je Rusija zainteresirana za Galicijo in si tam pomaga s plačanimi agitatorji in neomejenimi količinami rubljev, pri podpiranju srbske protiavstrijske politike pa lahko računa na nekaj milijonov Jugoslovancev v Avstro-Ogrski, ki so odkrito prosrbsko usmerjeni. Dokaz za to Deutsche Wacht ne vidi le v različnih protiavstrijskih demonstracijah, temveč tudi v obstrukciji Slovencev v državnem zboru, ki v težki politični situaciji onemogoča delo parlamenta. Zato po njenem mnenju ni nobenega dvoma več, da Nemci stojijo sredi panslaviistične plime, ki je nevarnejša od prepiranja o položaju Albanije in južnih jadranskih luk.⁴¹ Jugoslovanska nevarnost je namreč po mnenju lista realnost, proti kateri se je potrebno boriti z vsemi sredstvi in na vseh nivojih. Zato Deutsche Wacht z vidnim odobravanjem sprejme resolucijo spodnještajerskega nemškega sveta z dne 1. 12. 1912 (formuliral jo je dr. Otto Ambroschitsch), ki vidi v jugoslovanskem gibanju nevarnost ne le za Nemce, temveč tudi za državo:

»Der Deutsche Volksrat für Untersteiermark sieht sich auf seiner am 1. Dezember 1912 in Marburg abgehaltenen Jahrestagung veranlasst, auf die grosse Gefahr der

³⁸ Deutsche Wacht, 20. 11. 1912.

³⁹ Deutsche Wacht, 23. 11. 1912.

⁴⁰ Deutsche Wacht, 23. 11. 1912.

⁴¹ Prav tam.

südslawischen Bewegung für den deutschen Besitzstand im Süden Oesterreichs hinzuweisen. Er ruft daher alle deutschen Volksgenossen auf, gemeinsam gegen diesem Ansturm anzukämpfen. Die südslawische Bewegung bedeutet aber infolge ihrer Deutschfeindlichkeit auch eine grosse Gefahr für den Staat. Wir richten daher an alle deutschen Abgeordneten die Aufforderung, bei der Staatsregierung darauf hinzuwirken, dass unter Aufrechterhaltung der gegenwärtigen Staatsform dem Vordringen des Südslawentum mit allen Kräften entgegengetreten werde.⁴²

V času premirja se Deutsche Wacht iz številke v številko sprašuje, kako dolgo bo še vlada tolerirala protidržavno in naravnost izdajalsko politiko Čehov in Jugoslovancev, katerih vodilni politiki odkrito pozivajo vojake svoje nacionalnosti, naj se v primeru vojne s Srbijo ne pokoravajo ukazom.⁴³ Srbske in bolgarske zmage so pri avstrijskih Jugoslovanih in celo pri Čehih prebudile najhujši šovinizem in Deutsche Wacht se sprašuje, kje je sedaj tolikokrat proklamirani patriotizem avstrijskih Slovanov, ter dodaja: »Bei den Südslawen wie bei den Tschechen haben die Siege der Serben und Bulgaren nichts anders als hochverrätherische Gesinnung ausgelöst.«⁴⁴ Pri tem je zanimivo, da je bil v času aneksije Bosne in Hercegovine na udaru Deutsche Wacht predvsem Ivan Hribar, medtem ko se sedaj list z vso ostrino zaganja v politiko Ivana Šušteršiča. Prvaka slovenskih klerikalcev imenuje »der Römling und Landeshauptmann, Slowene, Trialist und Patentösterreicher« ali »der Kautschukmann«.⁴⁵ Seveda pa je po mnenju Deutsche Wacht kameleonstvo v politiki nasploh slovenska značilnost, zato list Slovence kot celoto označi za »patentne patriote«, ki hlinijo lojalnost dinastiji, čeprav so v resnici protidržavno usmerjeni.⁴⁶

Enako kot Deutsche Wacht zavrača kakršnokoli trialistično preureditev Avstro-Ogrske, nasprotuje tudi različnim drugačnim predlogom sprememb obstoječega dualističnega ustroja države. Zato list 5. 3. 1913 energično zavrne vse-nemškega poslanca Ira in njegov koncept preureditve Avstro-Ogrske v nekakšen pet državni sistem, ki bi obsegal Nemško Avstrijo, Ogrsko, Galicijo z Bukovino, Jugoslavijo in Češko. Po mnenju Deutsche Wacht je Irova ideja o nemški Avstriji kot trdnjavi nemštva, ki bi lahko v miru in prijateljstvu živela s svojimi sedanjimi sovražniki, le navadno fantaziranje, njegovo zavračanje germanizacije, ki se v praksi ni potrdila (»Našim vsenemškim ciljem se lahko približamo le po poti nacionalne avtonomije«), pa nov dokaz zgrešene schönereijanske razdiralne politike. Zato list vedno znova opozarja, da so Nemci proti kakršnimkoli spremembam obstoječe državno-pravne ureditve države in da se interesi Nemcev in monarhije povsem prekrivajo. Ali, kot je povedal celjski poslanec dr. Richard Marckhl na zborovanju celjskega nemškega društva 27. 3. 1913, »Der Dualismus sei unter den gegebenen Verhältnissen die einzige Staatsform, in der die Interessen des Deutschtums möglichst gewahrt werden können und in der die Donaumonarchie sich ihre Machtstellung und ihren Einfluss auf die Gesamtentwicklung in Europa am besten sichern könnte. Auch hier laufen die Interessen der Deutschen mit denen der Monarchie parallel.«⁴⁸

Čeprav celjsko nemštvo pozdravlja apel deželnega poslanca Franza Perka iz Češke, ki na zborovanju v Celju zahteva popolno solidarnost Nemcev na severu in jugu (kajti, kot Nemci na jugu sami niso dovolj močni, da zavarujejo pot do Jadrana, tudi Nemci na Češkem sami ne morejo doseči nacionalne samouprave),⁴⁹ pa se že od aneksije Bosne in Hercegovine Deutsche Wacht predvsem trudi dokazati, da je jugoslovansko vprašanje za Nemce bolj pomembno kot dosega češko-nemške pogodbe na Češkem. Alarmiranje nemške javnosti in slikanje črne prihodnosti nemškega naroda pa postane še posebej intenzivno pred

⁴² Deutsche Wacht, 4. 12. 1912.

⁴³ Deutsche Wacht, 7. 12. 1912; 4. 1. 1913.

⁴⁴ Deutsche Wacht, 8. 1. 1913.

⁴⁵ Prav tam.

⁴⁶ Prav tam; Deutsche Wacht, 2. 4. 1913.

⁴⁷ Deutsche Wacht, 5. 3. 1913.

⁴⁸ Deutsche Wacht, 29. 3. 1913.

⁴⁹ Prav tam.

in med drugo balkansko vojno, ko tudi štajerska Narodna stranka na številnih zborovanjih zahteva pravičnejšo ureditev države.⁵⁰ V številnih člankih, ki razkrivajo »jugoslovansko zaroto«, se Deutsche Wacht vedno bolj sprašuje tudi po možnih oblikah rešitve jugoslovanskega vprašanja in prihaja do prepričanja, da je rešitev možna le ob sodelovanju Nemcev in Madžarov. Tako 18. 6. 1913 na dolgo predstavi govor koroškega poslanca Dobernigga, ki je dan poprej v državnem zboru poudaril, da se jugoslovansko vprašanje nikakor ne more rešiti na tleh parlamenta. Po njegovem mnenju se lahko jugoslovansko vprašanje reši le v dogovoru med Nemci in Madžari, s tem, da morajo Madžari končno priznati, da znotraj Ogrske žive tudi drugi narodi (Nemci, Romuni, Srbi, Hrvatit), ki so bili dosedaj tlačeni. Za Nemce, pravi Dobernigg, je dualizem bistveno slabši kot pravi centralizem, vendar neprimerno boljši kot trializem (ali celo federalizem), ki ga zahtevajo ekstremni Jugoslovani. Trialistična ureditev države bi pomenila propad nemške manjšine na jugu, izgubo Jadrana in Trsta, ki je za državo neprecenljivega pomena, zato se s trializmom Nemci nikakor ne morejo strinjati. Dejstvo pa je, zaključuje Dobernigg, da je rešitev jugoslovanskega problema možna le s strinjanjem Nemcev, seveda pa morajo biti Nemci popolnoma enotni.

V komentarju Doberniggovega govora se Deutsche Wacht strinja z glavnimi poudarki njegovih izvajanj in še sama ponovi, da je sporazum med Nemci in Madžari nujnost, ne le zaradi notranjih in zunanjepolitičnih, temveč tudi zaradi perečih gospodarskih problemov.⁵¹ Bistveno bolj skeptična je do ideje nemško-jugoslovanskega sporazuma, ki se poleti 1913 porodi v nemško-nacionalnih krogih in ki jo poslanec Dobernigg formulira takole: v okviru dualistične ureditve, z najtesnejšim sodelovanjem Nemcev in Madžarov, bi se Jugoslovonom priznale pravice v njihovih zgodovinskih mejah. Če pa bi Jugoslovani zahtevali Koroško, Štajersko, Gorico in Trst in Nemcem ne bi priznali gospodstva na Jadrani, potem bodo Nemci odločno proti rešitvi jugoslovanskega vprašanja. Deutsche Wacht že ob predstavitvi tega načrta meni, da Jugoslovani nikoli ne bodo pristali nanj in da je za obvarovanje nemškega posestnega stanja potrebno voditi le boj na vseh frontah.⁵² V tem kontekstu list presoja tudi avstrijsko zunanjo politiko. Protiruska politika grofa Berchtolda je po mnenju Deutsche Wacht popolnoma napačna, saj je v interesu reda na Balkanu, za katerega je monarhija še posebej zainteresirana, z Rusijo nujno potrebno doseči sporazum.⁵³ Po mnenju lista pa je še bolj žalostno dejstvo, da v Nemčiji na jugoslovansko vprašanje gledajo le z očmi trgovca, čeprav to vprašanje zadeva politično existenco Avstro-Ogrske. Tako kot se jugoslovanskega vprašanja ne da zreducirati na nasvet »Man hat sich mit den Leuten da unten besserzustellen«, je tudi težko postavljati vprašanje vojne s Srbijo, saj se takoj postavlja novo vprašanje, kaj storiti z okupirano Srbijo. Zato je nujno, da pokaže Nemčija več interesa za probleme na Balkanu in da pride do tesnejših diplomatskih zvez med Nemčijo in Avstro-Ogrsko.⁵⁴ Po mnenju Deutsche Wacht je problem jugoslovanskega gibanja izredno kompleksen, vendar pa morajo Nemci gledati predvsem na to, da se ne oslabi nemško posestno stanje na Koroškem, Štajerskem, Kranjskem in v Trstu.⁵⁵ V težkem obrambnem boju je nujno vzajemno jamstvo vseh Nemcev v monarhiji (Deutsche Gemeinbürgschaft). Zato Deutsche Wacht pozdravi ustanovitev Nemškega narodnega združenja kot podzveze Nemške nacionalne zveze, v katerega se je združilo 19 poslancev iz alpskih dežel, ki vidijo največjo nevarnost za Nemce prav v jugoslovanskem vprašanju.⁵⁶ Ustanovitev tega združenja

⁵⁰ Npr. Deutsche Wacht, 11. 6. 1913.

⁵¹ Deutsche Wacht, 21. 6. 1913.

⁵² Deutsche Wacht, 2. 7. 1913.

⁵³ Deutsche Wacht, 19. 7. 1913.

⁵⁴ Deutsche Wacht, 20. 9. 1913.

⁵⁵ Deutsche Wacht, 24. 1. 1914.

⁵⁶ Deutsche Wacht, 14. 3. 1914.

pa s posebno resolucijo pozdravi tudi celjsko Nemško društvo na predlog dr. Otta Ambroschitscha:

»Die Hauptversammlung des Deutschen Vereines in Cilli nimmt den Bericht des Herrn Reichsratsabgeordneten Richard Marckhl von der Gründung der Deutschvölkischen Vereinigung mit grosser Befriedigung zur Kenntnis und erblickt in der neugegründeten Parteigruppe eine hochwichtige Vereinigung zur Bekämpfung des südslawischen Ansturmes. Da dieser nur durch einmütiges planmässiges Vorgehen aller Vertreter der beteiligten Gebiete wirksam bekämpft werden kann, erwarten wir auch vertrauensvoll von dem neuen parlamentarischen Verbande, dass er im Einvernehmen mit den politischen Organisationen der bedrohten Gebiete dem trialistischen Ansturme mit allem Nachdrucke entgetreten werde.«⁵⁷

Po zborovanju slovenskih liberalcev dne 26. 4. 1914 v Mariboru, na katerem je dr. Ravnihar zavrnil kakršenkoli sporazum z Nemci, Deutsche Wacht še enkrat odločno opozarja, da se tisti nemški politiki, ki menijo, da je možna razmejitev nacionalnih interesnih sfer na jugu, motijo. Takšen sporazum bi za Nemce namreč pomenil dokončen poraz, zato Deutsche Wacht pravi, da se lahko nemštvo na jugu obdrži le s stalnim bojem v parlamentu in z velikopoteznim delom nemških obrambnih organizacij.⁵⁸ Odločno vztrajanje pri obrambi nemškega posestnega stanja pa je razvidno tudi iz resolucije, ki jo je na predlog dr. Otta Ambroschitscha sprejel nemški narodni dan v Celovcu dne 21. 6. 1914: »Die Deutschen Inner- und Südösterreichs sehen nur in der strengen Wahrung der Gemeinsamkeit aller deutschen Volksgenossen die Bürgschaft für den Erfolg ihres Kampfes und sind fest entschlossen, ihn mit unbeugsamer Kraft bis ans Ende zu führen, den alten deutschen Boden der Alpenländer zu verteidigen und den Weg zur Adria für das deutsche Volk freizuhalten.«⁵⁹ Odločnost, ki izhaja iz prepričanja, da bi nacionalna avtonomija v smislu jugoslovanskega gospostva ne bila nič drugega kot »slawische Despotie und Unterdrückung alles dessen, was deutsch ist.«⁶⁰ S tega vidika ni niti presenetljivo, če Deutsche Wacht ne komentira izbruha prve svetovne vojne le s srbskim rovarjenjem proti Avstro-Ogrski, temveč vidi vzroke za spopad v dolgotrajnejšem procesu, ki mora prinesiti odločitev, komu gre gospostvo v Evropi, Slovanom ali Germanom. Pri tem pa dodaja, da so to vprašanje aktualizirali Slovani (s svojo panslavistično propagando) in ne Germani.⁶¹

Zusammenfassung

DIE DEUTSCHEN IN CELJE (CILLI) UND DIE JUGOSLAWISCHE FRAGE VOR DEM ERSTEN WELTKRIEG

Janez Cvirn

Die jugoslawische Frage wurde nach der Annexion Bosniens und der Herzegowina, vor allem aber nach den Balkankriegen zur Kernfrage des politischen Lebens in der Monarchie. Die immer lauter werdenden Forderungen nach Umgestaltung der Monarchie und Gründung einer besonderen jugoslawischen verwaltungspolitischen Einheit, die auch die slowenischen Länder umfassen sollte, stießen unter dem österreichischen Deutschtum auf heftigen Widerstand, weil sie im krassen Gegensatz zu der herrschenden Politik des Vordringens nach Südosten und der Errichtung einer Brücke zur Adria standen. Nicht nur die Großdeutschen und Deutschnationalen, die die deutsche Sprachgrenze mit Gewalt bis zur Adria versetzen wollten, sondern auch die deutschen Christlichsozialen, deklarierte Befürworter der trialistischen Reformpläne, traten jeglicher Staatsform, die auch die Slowenen einschließen würde, mit aller Schärfe entgegen.

⁵⁷ Deutsche Wacht, 18. 3. 1914.

⁵⁸ Deutsche Wacht, 29. 4. 1914.

⁵⁹ Deutsche Wacht, 24. 6. 1914.

⁶⁰ Prav tam.

⁶¹ Deutsche Wacht, 5. 6. 1914.

Die deutsche Ablehnung der trialistischen Konzeptionen der slowenischen Politik beruhte aber auch auf dem bedrohten Besitzstand der Deutschen in den slowenischen Ländern. Gerade das Deutschtum in der Untersteiermark (und in Kärnten) hob den »jugoslawischen Panslawismus« besonders stark hervor und trug daher wesentlich dazu bei, die jugoslawische Frage als ein Problem zu präsentieren, das wegen seines allgemeinstaatlichen Charakters für die Deutschen und den Staat von einer größeren Bedeutung sei als die Erreichung des tschechisch-deutschen Ausgleiches.

Im Zusammenhang mit den deutschen Stellungnahmen zur jugoslawischen Frage sind besonders die Ansichten des Deutschtums in Celje interessant, die sich im Jahrzehnt vor dem Ersten Weltkrieg wegen des sichtbaren slowenischen Fortschreitens in der Stadt immer mehr bedroht fühlt, in seinen Reaktionen auf reale und fiktive Gefahren aber von Jahr zu Jahr radikaler wird. Die Analyse der »Deutschen Wacht«, die sich im Jahre 1908 intensiver mit der jugoslawischen Frage auseinandersetzen beginnt, beweist, daß sich das Deutschtum in Celje entschieden den allgemeinen, vor allem aber den slowenischen trialistischen Konzeptionen widersetzt. Obwohl das Blatt unmittelbar nach der Annexion betont, daß die österreichischen Deutschen nicht gegen eine Verwirklichung des kroatischen staatsrechtlichen Programms seien, d. h. gegen die Vereinigung der Banschaft Kroatien mit Bosnien und der Herzegowina sowie mit Dalmatien, sondern gegen die Versuche einer Ausdehnung dieses Programms nach Norden, geht aus den Berichten hervor, daß jegliche trialistische Konzeption unannehmbar sei. Obwohl nach der Meinung des Deutschtums in Celje der Dualismus viel schlimmer sei als der Zentralismus, sei er in der gegebenen Situation noch immer die einzige Staatsform, in der die Deutschen wenigstens bis zu einem gewissen Grade ihre Interessen wahrnehmen könnten. Aus diesem Grunde sei die einzige Möglichkeit für die Lösung der jugoslawischen Frage ein Ausgleich zwischen den Deutschen und den Ungarn, dabei sollten die letzteren endlich den Völkern, die bisher unterdrückt waren, ihre nationalen Rechte zuerkennen. Die slowenischen trialistischen Konzeptionen seien vor allem deswegen unannehmbar, weil sie unmittelbar in die deutsche Diaspora in den slowenischen Ländern eingreifen. Denen könnten sich die Deutschen nur durch eine organisierte und entschlossene politische Aktion in allen Gesellschaftsbereichen entgegensetzen, vor allem aber durch die Politik der Stärkung des deutschen Besitzstandes in den slowenischen Ländern.

CELJSKI ZBORNIK

Najstarejši zbornik za krajevno zgodovino na Slovenskem lahko kupite v knjižnici Edvarda Kardelja v Celju, telefon: (063) 26 731.

Na razpolago so Vam tudi skoraj vsi letniki od leta 1951 naprej po simbolični ceni.

V Celjskem zborniku 1990 so za zgodovinarje posebej zanimive razprave, med drugim:

- Ignacij Voje: Celjski grofi in Dubrovnik
- Božo Otorepec: Srednjeveški pečati in grb mesta Celja
- Marjan Smolik: Dvestoletnica celjskega tiskarja Jenka
- Milko Mikola: Zaplembe premoženja v celjskem okrožju v letih 1945—1948
- Janez Cvirn: Thomas Fürstbauer: Kronika mesta Celja 1892—1907 (I. del)